

*Jan Ostojki***Aspiracje życiowe
młodzieży polskiej i Polonii kanadyjskiej
u progu XXI wieku**

Na początku XXI wieku, na tle zachodzących przemian ogólnocywilizacyjnych, problematyka aspiracji życiowych ma szczególne znaczenie. Człowiek współczesny nie może korzystać z gotowych wzorców wypracowanych w przeszłości. W dobie charakterystycznych dla obecnych społeczeństw rozwiniętych kultur konieczne jest nowe określenie hierarchii najważniejszych spraw życiowych. Wybory te dotyczą zarówno wartości egzystencjalnych, postaw wobec rzeczywistości geopolitycznej, ekonomicznej i społecznej, jak i pewnych opinii, poglądów oraz generujących je działań.

Każde pokolenie poszukuje własnej drogi życiowej w zależności od zmieniających się warunków społecznych, w których funkcjonuje. Warunki te to obszar obejmujący zmiany w geopolitycznym, kulturowym i socjologicznym środowisku człowieka. Poprzednie pokolenia dążyły do zapewnienia człowiekowi możliwości ekspansji na coraz to nowsze dziedziny życia, opanowania przyrody, tworzenia cywilizacji technicznej. Skutki takiego postępowania okazały się katastrofalne. W ciągu zaledwie miliona lat życia człowieka na ziemi doprowadził on niemal do zagłady środowisko przyrodnicze, bez którego nie może egzystować. Współczesny obywatel musi wziąć na siebie odpowiedzialność za ratowanie świata, po to, by przetrwał on i jego dzieci. Jednostka staje więc przed problemem wyboru własnej drogi życiowej, celów, aspiracji i sposobów ich realizacji. Można go sytuować w kategorii „być – mieć”, ale również zachowania *status quo*. Te dylematy dotyczą szczególnie ludzi młodych. Polska młodzież w ostatnich dwóch dekadach doświadczała wielu „zawiorowań” dziejowych – przemian we wszystkich dziedzinach życia – od przeobrażeń systemu politycznego i gospodarczego, po zmiany w systemach wartości. Zmiany te miały istotny wpływ na świadomość młodzieży i jej pogląd na świat.

Potrzeba oglądu sytuacji w zakresie aspiracji jest szczególnie ważna w odniesieniu do młodzieży, która po ukończeniu szkoły średniej przyjmuje role ludzi dorosłych i zadania przypisane inteligencji. Prowadzone od lat studia socjologiczne i psychologiczne w zakresie postaw i aspiracji młodzieży, rzadko dotyczą studentów. Analizy prowadzone przed rokiem 1989 w znacznej mierze straciły swą wartość diagnostyczną, bowiem przemiany społeczno-polityczne w Polsce zmieniły

sytuację młodzieży przez stworzenie nowych możliwości, ale i pojawienie się zagrożeń (m.in. bezrobocie, zjawisko ubóstwa).

W celu zbadania aspiracji młodzieży polskiej i Polonii kanadyjskiej przyjęto następujące założenia:

1. Aspiracje są zbliżone do dążeń, a opierają się na postawach i wartościach.

2. Aspiracje powstają przeważnie poprzez generalizację doświadczeń pozytywnych lub negatywnych, dotyczących sukcesu lub niepowodzenia w realizacji czy dążeń poprzednich.

3. Szczególnym elementem aspiracji jednostki jest odczuwane przez nią pragnienie (lub brak) czynnego uczestnictwa w przeobrażaniu otaczającej rzeczywistości, co łączy się ze sposobem, w jaki jednostka widzi swoje przyszłe miejsce w życiu społecznym, to jest czy postrzega się jako podmiot zmian, czy jako przedmiot oddziaływań.

4. Stan aspiracji młodzieży daje pewne podstawy do przewidywań jej zachowań w przyszłości.

Istnieją różne typy aspiracji. Szczególne znaczenie dla tej pracy mają aspiracje zawodowe, odnoszące się do przyszłego zawodu, wykonywanych w nim czynności, warunków pracy, zajmowanego w niej stanowiska. Aspiracje edukacyjne pozostają w ścisłym związku z aspiracjami zawodowymi i bywają często określane mianem **aspiracji oświatowo-zawodowych**.

Aspiracje osobiste odnoszą się do partnera kontaktów uczuciowych, współżycia rodzinnego, wpływu na własne życie. Są w nich zawarte pragnienia lub zamierzenia dotyczące wyglądu, usposobienia, wykształcenia, statusu społecznego, partnera życiowego i osób bliskich, a także problemy rodzinne, dotyczące optymalnego okresu założenia rodziny, liczby dzieci, metod ich wychowywania, statusu materialnego małżonków.

Aspiracje bytowe (materialne) przejawiają się w chęci posiadania na własność określonych przedmiotów, uzyskania wysokiego statusu majątkowego oraz zarobków własnych lub członków rodziny.

Aspiracje społeczne przejawiają się w chęci uczestnictwa w działalności samorządowej, politycznej, organizacjach społecznych. Powstają one na podłożu wyższych uczuć moralno-społecznych: patriotyzmu, poczucia więzi z grupą, chęci bezinteresownego działania dla dobra wspólnego¹.

Aspiracje są jednym z ważniejszych składników osobowości. Wyznaczają kierunki działania, wpływają na osiągnięcia szkolne uczniów, na wybór zawodu, aktywność społeczną i kulturalną, nawiązywane kontakty interpersonalne. Kształtują się i ulegają zmianom w procesie rozwoju psychofizycznego człowieka. W początkowym okresie rozwoju młodzieży występują one w formie niejasno sprecyzowanych marzeń i pragnień dotyczących przyszłego życia, wyboru zawodu, partnera, kontaktów uczuciowych, stanu posiadania, sposobów spędzania wolnego czasu. Są to aspiracje życzeniowe, niestymulujące do działań sprzyjających ich realizacji. W procesie dalszego rozwoju psychospołecznego aspiracje życzeniowe przekształcają się w aspiracje działaniowe. Miejsce niejasno sprecyzowanych marzeń i pragnień zajmują zamierzenia dotyczące konkretnych celów oraz związanych z nimi zadań stymulujących działanie.

¹ *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1987, s. 30–31.

Praca niniejsza jest próbą przedstawienia dążeń młodzieży polskiej na tle dążeń młodzieży Polonii kanadyjskiej, odnośnie do wyboru przyszłej drogi życiowej, dalszego kształcenia, podjęcia pracy zawodowej, życia osobistego oraz udziału w życiu społeczno-politycznym, a także ukazania czynników, które mają wpływ na kształtowanie się przejawianych przez nią aspiracji.

Wnioski z przeprowadzonych badań posłużą do poznania mechanizmów kształtowania się aspiracji, ułatwią rozumienie wielu zachowań społecznych i indywidualnych. Umożliwią także wyjaśnianie i zrozumienie obrazu aspiracji – zarówno jednostek, jak i grup. Pozwolą też przewidywać pragnienia ludzi i ich zachowania. W zasadzie pokrywają się z założonymi hipotezami. Uzyskane wyniki badań mogą posłużyć do planowania procesu dydaktycznego i wychowawczego w szkołach, czyli posiadają wymiar praktyczny.

Szczegółowe badanie aspiracji życiowych młodego pokolenia ważne jest zwłaszcza w obliczu demokratycznych przemian w Polsce, dokonujących się na naszych oczach. W tej zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej dzisiejsza młodzież stoi przed jednym z najważniejszych momentów w życiu: musi podjąć decyzję dotyczącą dalszej drogi życiowej, dalszego kształcenia, podjęcia pracy zawodowej, życia osobistego oraz udziału w życiu społeczno-politycznym.

Problematyka aspiracji życiowych w kontekście planowania przyszłości ludzi młodych jest szczególnie ważna jako wyznacznik rozwoju każdego społeczeństwa we wszystkich dziedzinach jego funkcjonowania.

Badania przeprowadzono w dwóch etapach. Pierwszy etap to badania w mieście Calgary w Kanadzie w sierpniu 2005 r., drugi – badania w Krakowie w marcu 2006 r.

Jako narzędzie badawcze zastosowano kwestionariusz ankiety dla młodzieży. Przeprowadzono również analizę dokumentów dotyczących powyższego tematu.

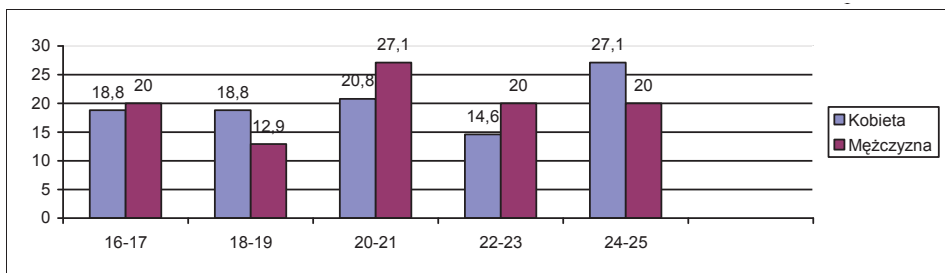
Próbę dobrano metodą kwotową (189 osób w Krakowie i 189 w Calgary), uwzględniając proporcje w strukturze płci i wieku danego zbioru.

Problematyka badawcza dotycząca aspiracji zawiera się w następujących pytaniach:

1. Jaki rodzaj pracy, jakie wartości zawodowe preferuje młodzież?
2. Czy realizacja zamierzeń osobistych zależy od czynników obiektywnych, czy też od pracowitości, zaradności, wytrwałości i własnych chęci badanego?
3. Jakie cechy osób dorosłych są cenione przez respondentów?
4. Jak oceniają badani studenci szansę realizacji aspiracji w dziedzinie aspiracji bytowych?
5. Czy istnieją w życiu badanych takie zadania i dążenia, których realizacja rozciągać się będzie na dalszą przyszłość?
6. Jakie są aspiracje moralne badanych?
7. Jakie zachodzą związki między zasadami moralnymi a postępowaniem?
8. Jakie zachowania według badanych zasługują na potępienie moralne?
9. Jakie wartości moralne preferują badani?
10. Jakie zjawiska społeczne wpływają na nastroje młodzieży? Czy wpływa na nie sytuacja międzynarodowa, gospodarcza czy polityczna w kraju?

Charakterystyka badanych

W celu dokładnego poznania grupy ankietowanych studentów należy zwrócić uwagę na wiek, płeć, miejsce zamieszkania badanych, wykształcenie rodziców i dotychczasowe wykształcenie badanych, które to czynniki będą odgrywać zasadniczą rolę przy późniejszej analizie aspiracji.

Wykres 1. Wiek i płeć badanych (%)

Wiek jest czynnikiem, który w badaniach ma duże znaczenie, gdyż wyraźnie różnicuje aspiracje i dążenia młodzieży. Młodzież w wieku 16–19 lat podejmuje szereg bardzo ważnych decyzji, m.in. wyboru przyszłej drogi zawodowej, kształcenia się czy też podjęcia pracy. Młodzież w wieku 20–25 lat ma już ukierunkowane dążenia dotyczące dalszego kształcenia, wyboru miejsca pracy, miejsca zamieszkania czy też założenia rodziny.

Dobór wieku badanych był uwarunkowany strukturą wiekową młodzieży Polonii kanadyjskiej w Calgary.

Wydaje się, że kategoria płci badające najbardziej różnicuje aspiracje i dążenia młodzieży. Nie wynika to tylko z fizyczno-psychicznych różnic między kobietami i mężczyznami, ale i z odmiennych ról, jakie przypisuje się tym kategoriom społecznym.

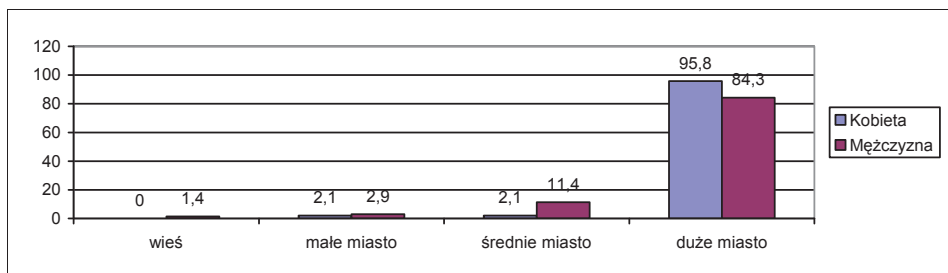
Kobiety stanowiły 40,7%, a mężczyźni 59,3% ogółu badanych.

Miejsce zamieszkania

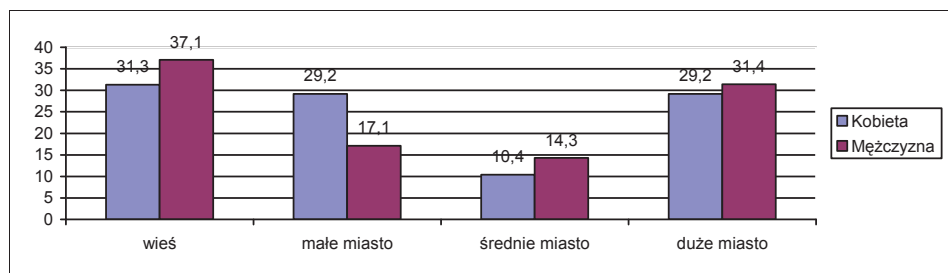
Miejsce zamieszkania osób objętych badaniem jest czynnikiem, który ma znaczenie przy porównywaniu aspiracji edukacyjno-zawodowych. Środowisko terytorialne, warunki życia w tym środowisku, stopień uprzemysłowienia, dostępność do instytucji kulturalno-oświatowych wpływają na poziom i rodzaj aspiracji.

Ankietowani w Calgary w zdecydowanej większości pochodzą z dużego miasta, z małego i średniego miasta pochodzi niewiele ponad 10% badanych. Zupełnie odmienna jest struktura miejsca zamieszkania badanej młodzieży polskiej. Większość z niej zamieszkuje wsie (34,7%) i małe aglomeracje miejskie (34,7%).

Tak wyraźnie odmienna struktura miejsca zamieszkania badanych jest wynikiem różniącego się znacznie przestrzennego rozmieszczenia ludności w Kanadzie i w Polsce. Ogólnie można stwierdzić, że w Kanadzie większość ludności mieszka w dużych aglomeracjach miejskich, a niewielki odsetek na wsiach.

Wykres 2. Miejsce zamieszkania (Kanada) (%)

Wykres 3. Miejsce zamieszkania (Polska) (%)

Rodzinne uwarunkowania aspiracji studentów

Rodzina została nazwana przez socjologów i psychologów najmniejszą komórką życia społecznego, tzw. mikrospołecznością. To w rodzinie przychodzimy na świat, poznajemy rzeczywistość, dorastamy. W rodzinie uczymy się pierwszych ról społecznych, takich jak rola syna, córki, brata, to rodzina kształtuje osobowość dzieci, ukazuje wzorce do naśladowania i kieruje działaniem młodych ludzi.

Rodzina – podobnie jak inne grupy społeczne – jest zbiorowością zróżnicowaną pod względem płci i wykształcenia rodziców. Zauważa się różny poziom kulturalny poszczególnych rodzin, odmienna może być także ich sytuacja materialna.

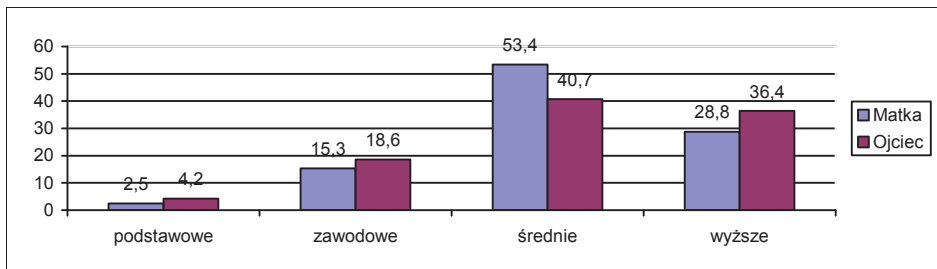
Przedstawione powyżej czynniki wpływają na kształtowanie się postaw, dążeń, zainteresowań i aspiracji młodych jednostek wychowujących się w rodzinie. W celu poznania rzeczywistych uwarunkowań rodzinnych konieczne jest przeanalizowanie wykształcenia rodziców.

Poziom wykształcenia rodziców jest dość powszechnie uważany za miernik poziomu kulturalnego danej rodziny. W badaniach wykształcenie podzielono na cztery kategorie: podstawowe, zawodowe, średnie i wyższe.

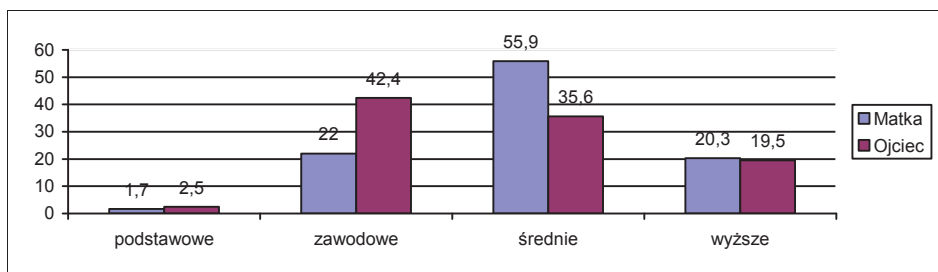
Wykształcenie rodziców

Wykształcenie rodziców jest jednym z istotnych czynników składających się na aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży, jest nierozdzielnie związane z przygotowaniem do podjęcia odpowiedniej pracy w określonym zawodzie. Im wyższe wykształcenie rodziców, tym wyższe aspiracje ich dzieci.

Z badań wynika, że rodzice młodzieży Polonii kanadyjskiej posiadają w większości średnie i wyższe wykształcenie, a rodzice młodzieży polskiej – zawodowe i średnie.

Wykres 4. Wykształcenie rodziców (Kanada) (%)

Wykres 5. Wykształcenie rodziców (Polska) (%)

Wnioski wynikające z powyższej analizy są następujące:

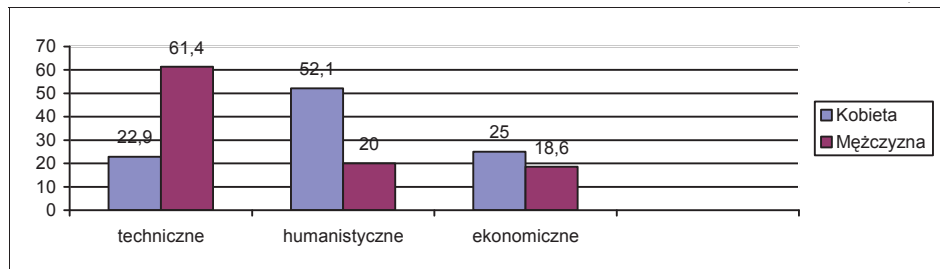
- matki są lepiej wykształcone w stosunku do ojców;
- większość rodziców posiada wykształcenie zawodowe i średnie.

Aspiracje edukacyjne rodziców w stosunku do ich dzieci wiążą się ściśle z poziomem własnego wykształcenia – im lepiej wykształceni rodzice, tym częściej pragną, żeby ich dzieci ukończyły studia. Aspiracje te zależą również od związanego z wykształceniem statusu zawodowego i materialnego, który na ogół jest tym niższy, im niższa jest pozycja społeczno-zawodowa badanych, niższe miesięczne dochody na osobę w rodzinie oraz gorsze warunki materialne gospodarstwa domowego. Najniższe aspiracje w tym zakresie odnotowujemy wśród ludzi gorzej wykształconych i słabszych ekonomicznie – w środowiskach rolników, robotników niewykwalifikowanych i wykwalifikowanych oraz wśród rencistów i bezrobotnych (przedstawiciele tych grup częściej niż inni chcą, aby ich dzieci zakończyły edukację na poziomie niższym niż studia).

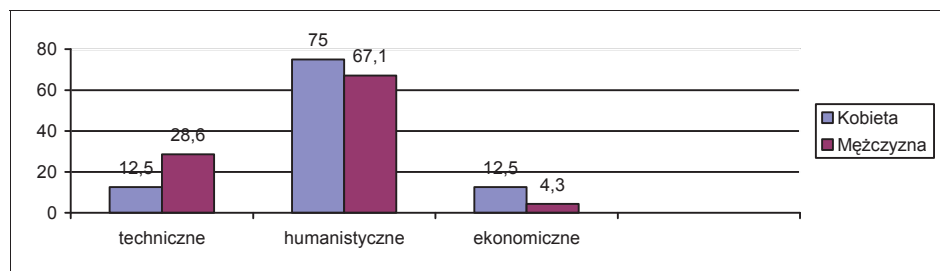
Dotychczasowe wykształcenie badanych

Świadomość tego, że warto się kształcić, jest powszechna we wszystkich grupach społecznych. Towarzyszy ona zarówno beneficjantom polskich przemian (osobom o najwyższej pozycji społeczno-ekonomicznej), jak i tym, którzy w największym stopniu ponoszą koszty transformacji (znajdują się w najgorszym położeniu społecznym z powodu bezrobocia, ubóstwa lub złego stanu zdrowia). O korzyściach z wykształcenia przekonani są również często ludzie młodzi i starsi, kobiety i mężczyźni. Jednak wartość kształcenia się podkreślają ci, którzy zdobyli wyższe wykształcenie.

Zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn wykształcenie techniczne zdobyło 45,8% badanych w Calgary i 22,0% w Krakowie. Kierunek humanistyczny ukończyło 33,1% w Calgary i 70,3% w Krakowie, natomiast kierunek ekonomiczny – 21,2% w Calgary i 7,6% w Krakowie. Ilustrują to poniższe wykresy.

Wykres 6. Wykształcenie badanych (Kanada) (%)

Wykres 7. Wykształcenie badanych (Polska) (%)

Z powyższej analizy wynika, że większość respondentów posiada wykształcenie humanistyczne, wyraźnie zaznacza się też podział na wykształcenie tzw. kobiece i męskie. Mężczyźni dominują w zawodach technicznych, a kobiety w humanistycznych (choć w Polsce ta dominacja nie jest tak wyraźna jak w Kanadzie) i ekonomicznych.

Charakterystyka środowiska Polonii kanadyjskiej

Calgary należy do największych miast stanu Alberta (piąte w Kanadzie), najbardziej rozwiniętej gospodarczo preriowej prowincji Kanady. Alberta, obszarowo blisko trzykrotnie większa od Polski, zaludniona jest przez niewiele ponad 2,5 miliona mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia jest więc blisko trzydziestokrotnie mniejsza niż w Polsce. Nazywana jest Krainą Wielkiego Nieba (Big Sky Country).

Kilkadziesiąt kilometrów na zachód od Calgary rozciągają się majestatyczne, świetnie widoczne z miasta Rocky Mountains – Góry Skaliste. 958-tysięczna metropolia należy do najszybciej rosnących miast na kontynencie amerykańskim. Dzięki równomiernemu od kilku lat wzrostowi ekonomicznemu, bezrobocie jest marginalne – ok. 5%. Niskie podatki prowincjonalne przyciągają inwestorów z całego kraju. Mieszkańcy Alberta, jako jedynej prowincji w kraju, nie płacą prowincjonalnych podatków przy zakupach towarów. Na terenie Calgary nie ma żadnych większych

zakładów przemysłu chemicznego czy ciężkiego. Środowisko naturalne skażone jest więc tylko w minimalnym stopniu².

Uniwersytet, na którym tylko na studiach dziennych studiuje ponad 20 tysięcy młodzieży, jest liczącym się centrum naukowym w Calgary. Dysponuje szeregiem obiektów, choćby takich jak Olympic Oval, a położony na terenie Uniwersytetu kryty tor do jazdy szybkiej na łyżwach nie ma sobie równego na świecie.

Miasto organizuje wiele imprez kulturalnych. Do najświetniejszych należą: **stampede**³ – reklamowane jako największy show na Ziemi pod gołym niebem. Nie brakuje też obiektów kulturalnych, kin, teatrów, galerii czy doskonałej pod względem akustyki filharmonii – Jack Singer Hall.

Calgary zamieszkuje 31 245 osób legitymujących się pochodzeniem polskim. Zorganizowani są w licznych klubach i organizacjach polonijnych, m.in. w Kongresie Polonii Kanadyjskiej, Stowarzyszeniu Kombatantów, Polanie, Domu Polskim, Towarzystwie Krzewienia Kultury Polskiej, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Towarzystwie Przyjaciół KUL, Polonijnym Klubie Singli, Klubie Seniora, Pol-Can Chamber of Commerce; w organizacjach młodzieżowych: ZHP, Polskim Klubie Studenckim, Białych Orłach, Szkole Polskiej oraz w fundacjach: Brata Alberta, im. Konstantego Piekarskiego, Igora Kubali. Działalność Polonii wspierają też media: Polska Fala – Audycja Radiowa, Polskie Radio Calgary, Polish Television Calgary, tygodnik „Wiadomości”. Aktywną działalność religijną i kulturalną pełni kościół Matki Boskiej Królowej Pokoju, a zespół „Polanie” (powstał w 1977 roku przy polskiej parafii) z dużym sukcesem reprezentuje polską sztukę ludową w wielokulturowym społeczeństwie kanadyjskim. Zespół liczy aktualnie 45 członków, rekrutujących się z polskiej młodzieży – uczniów szkół wyższych i studentów Uniwersytetu w Calgary.

Młodzież Polonii kanadyjskiej

Niegdyś życie polonijne skupiało się wokół kościoła, obecnie jest ono rozproszone w licznych organizacjach społecznych. Pod koniec XX wieku do Calgary przyjechało tysiące Polaków, przyczyniając się do ożywienia tego środowiska. Starsi w większym stopniu niż młodzi nie potrafią żyć bez swoich organizacji społecznych czy kościoła, ale unikają czynnego angażowania się w działalność polonijną.

Jak na razie, wolna Polska nie spowodowała masowego powrotu emigrantów z okresu po drugiej wojnie światowej do kraju. Ludzie bardzo wrośli w oferowane im życie kanadyjskie, tu zapuścili korzenie i wychowali dzieci. Dziś te dzieci mają swoje potomstwo i powinno nas dziwić, że tylko nieliczni z nich mówią po polsku i są zainteresowani sprawami polskimi.

² A.M. Kobos, J.T. Pękacz, *Polonia in Alberta 1895–1995*, Calgary 1999, s. 319–324.

³ Stampede – w Stampede Park w Calgary od 1912 r., każdego lipca odbywa się dziesięciodniowy festyn ludowy. W jego programie obowiązkowo są zawody rodeo, pokazy fajerwerków, występy muzyków country. Duch zabawy rozciąga się poza centrum miasta i bierze w niej udział nawet milion ludzi.

W niektórych domach szuka się polskich współmałżonków dla swoich wnuczek czy wnuków. Z rodzicami mówi się po polsku, z rówieśnikami w szkole używa się języka angielskiego. Wielu rodaków może by chciało zaszczerpić historię i kulturę polską w sercach i umysłach młodego pokolenia, ale to raczej pozostaje w sferze marzeń. Dziś, kiedy Polska wyzwoliła się z komunizmu i nazywa się ją wolną, jej obecni emigranci szukają nie wolności, ale raczej bardziej bezpieczeństwa ekonomicznego.

Kanada, przy swoich zasobach, rozwoju technicznym i gospodarce, raczej postępowej, jest atrakcyjna dla krajów azjatyckich i europejskich, zwłaszcza z Europy Wschodniej. Mentalnie, obyczajowo, możemy być dalecy od gospodarzy, ale kraj otwarty dla emigracji spodziewa się włączenia nowych przybyszów w działalność na rzecz Kanady.

W dzisiejszej kanadyjskiej rzeczywistości nie ma pracy w nadmiarze, wielu szuka własnych rozwiązań, stara się usamodzielnic. Gdy przeglądamy polską książkę telefoniczną, zauważamy wielkie sukcesy naszych rodaków. Towarzyszy im odwaga i ryzyko, ale bez tego nie ma sukcesu. Reklama, rozgłos, dobra jakość usług i niskie ceny to jego podstawa. Do niedawna szukano wśród obcych: budowniczych, malarzy, hydraulików czy mechaników, dziś jeden poleca drugiemu rzemieślnika, agenta, radcę finansowego czy ubezpieczeniowego.

Czy można liczyć, że dzieci będą realizowały nasze plany? Jest to bardzo wątpliwe. Są jednak rodziny wyjątkowe, bardzo zżyte z sobą, gdzie głos ojca czy matki jest respektowany i doceniany. W większości wypadków, kiedy dziecko idzie do przedszkola czy szkoły, w domu powstają dwa światy. Dzieci szybko uczą się języka angielskiego, mówią do rodziców po angielsku i odpowiadają w tym języku, zaniebując język polski. Dziecko nie rozumie, że umiejętność posługiwania się językiem polskim jest bardzo ważna i potrzebna. Rolą rodziców jest uświadomienie mu tego.

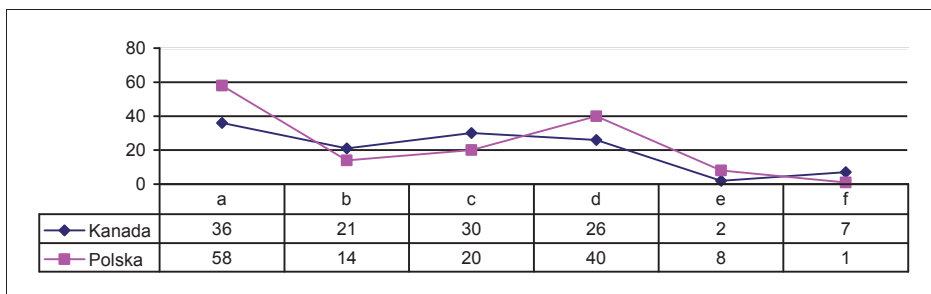
W większości domów dzieci wnoszą kanadyjskie nawyki i sposób bycia. Jeśli w takim domu jest babcia, to może nakłonić dzieci do mówienia po polsku. Rodzice nie tylko nie mają biegłości w nowym języku, ale nie potrafią reagować czy pomóc dzieciom w lekcjach. Często sami chodzą na kurs, a znajomość języka nie przychodzi im łatwo i szybko. Dziecko w szkole potrafi dość dobrze opanować język przez jeden rok szkolny, ale rodzice pracujący, bez czasu wolnego i kontaktów z nowym językiem, potrzebują na to co najmniej trzech lat. I tu ujawnia się przepaść językowa. Dzieci trudno zmusić do posługiwania się językiem polskim w domu, szczególnie wtedy, gdy są już w gimnazjum. Rodzice wzywani na wywiadówkę często nie rozumieją innego niż w Polsce sposobu nauki i zdobywania wiedzy. Termin „stary kraj” jest często przypominany przez nauczycieli, dla odróżnienia od wielu systemów i metod tu stosowanych, inne jest też przygotowanie dydaktyczne nauczycieli do nauczania przedmiotów. W kanadyjskim systemie nauczania szkolnego dominującą rolę odgrywają komputery, stąd też jeszcze większa przepaść między uczącymi się a rodzicami.

Kiedy dzieci ukończą szkołę średnią, należy pomyśleć o studiach. Studiowanie w Kanadzie nie jest tanie i trzeba być prymusem, żeby dostać stypendium czy pomoc od rządu. Kiedy syn lub córka idą na wyższe studia, często dzięki pomocy rodziców, powstaje problem utrzymania więzi z rodziną i zrozumienia dla rodziców. Usuwanie z domu starych ludzi jest stylem amerykańskim, który przyjął się także w Kanadzie. W wielu wypadkach w rodzinach wielodzietnych rodzice zapisują swoje

dobra na cele społeczne czy kościelne, twierdząc, że co mogli, to zrobili dla swych dzieci, wykształcili je i dalej niech radzą sobie same, zaczynając od zera. Bardzo często w takich sytuacjach dzieci biorą prawników, by obalić testament rodziców. Chociaż zdarzają się wyjątki, raczej nie można liczyć na pomoc dzieci, trzeba oszczędzać na starość, być przygotowanym na wiele niespodzianek⁴.

Analiza i interpretacja badań

Według definicji A. Kłoskowskiej, „aspiracje można uznać za kategorię potrzeb świadomych odnoszących się do przedmiotów – wartości aktualnie nie posiadanych lub takich, które wymagają stałego odnawiania, a są uznane za godne pożądanía”⁵. Zwraca ona uwagę na to, że u podłoża aspiracji leżą potrzeby jednostki i uznawane przez nią wartości. Nawiązując do teorii potrzeb A. Masłowa, autorka wskazuje, że aspiracje są czynnikiem, który wykracza poza wymagania aktualnej sytuacji, w jakiej znajduje się jednostka, i który zmierza w stronę postępu i wyniesienia jej na wyższy poziom. Mają one ponadto charakter pragnień rozbudzonych przez stale odnawiające się wyobrażenia i modele kulturowe. Jakie posiada pragnienia i co zamierza osiągnąć młodzież polska i kanadyjska?

Wykres 8. Zamierzenia po ukończeniu szkoły (%)

a – praca zawodowa w firmie (prywatnej, państwowej)

d – dalsza edukacja

b – praca zawodowa we własnej firmie

e – inne

c – praca za granicą

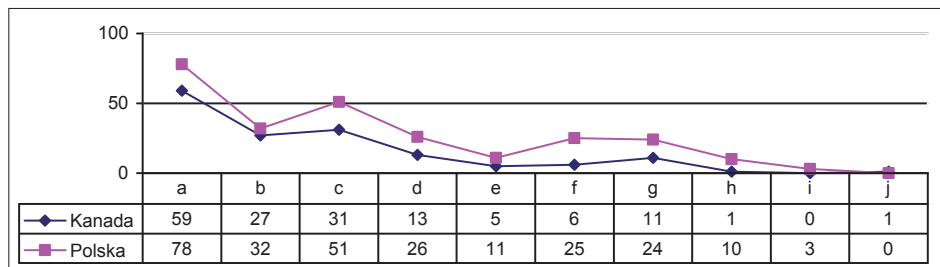
f – nie wiem

Przeszło połowa młodzieży polskiej i co trzeci Kanadyjczyk preferuje pracę w firmie państwowej lub prywatnej. Co czwarty Kanadyjczyk myśli o pracy we własnej firmie, ale też częściej o pracy za granicą. Młodzi Polacy mają trochę wyższe aspiracje edukacyjne niż Kanadyjczycy; w pewnym stopniu są one budowane na podstawie subiektywnych przekonań o własnych możliwościach intelektualnych. Dalsze kształcenie przewiduje prawie co drugi Polak i co trzeci Kanadyjczyk.

Świadczy to o tym, że młodzież polska wysoko ceni wartości związane z nauką, a więc zdobyciem atrakcyjnego zawodu zgodnego z zainteresowaniami. Jest przekonana o tym, że wykształcenie jest źródłem aktywności, podłożem sukcesu życiowego i wyznacznikiem przyszłości. Od połowy lat 90. obserwuje się swoistą „modę” na wykształcenie.

⁴ J. Steinmetz, *Canada of our days in B. C.*, Vancouver 1995, s. 34–37.

⁵ A. Janowski, *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, Warszawa 1977, s. 12.

Wykres 9. Preferowany rodzaj pracy (%)

a – interesująca i dająca wiele satysfakcji

b – praca, w której panują dobre stosunki między pracownikiem a przełożonym

c – zapewniająca wysokie zarobki

d – dająca możliwość dalszego kształcenia się

e – o dużym prestiżu społecznym

f – spokojna, bez napięć

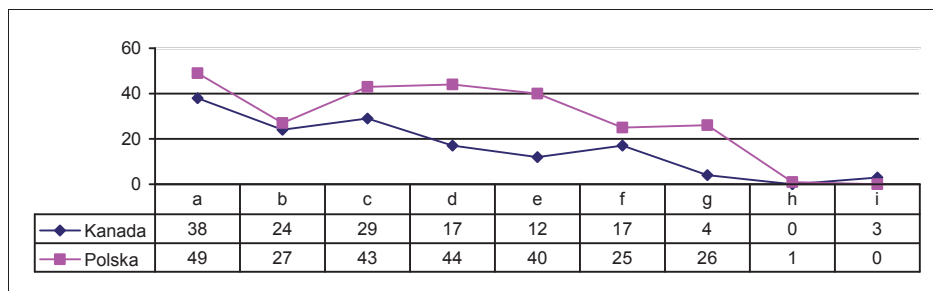
g – pożyteczna

h – z możliwością kierowania innymi

i – inna

j – nie wiem

Młodzież polska częściej niż kanadyjska preferuje pracę dającą jej satysfakcję. Co drugi Polak marzy o pracy dobrze płatnej, a co trzeci – o dającej możliwości dalszego podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Zdecydowanie więcej Polaków chciałoby takiej pracy, w której panowałby spokój i dobre stosunki pomiędzy pracodawcą a pracownikami, ale też częściej niż Kanadyjczycy chcieliby w pracy kierować innymi ludźmi.

Wykres 10. Preferowane wartości związane z aspiracjami zawodowymi (%)

a – rzetelne wykonywanie pracy

b – szybkość i sprawność działania

c – pracowitość i obowiązkowość

d – zaradność życiowa

e – poczucie pewności jutra

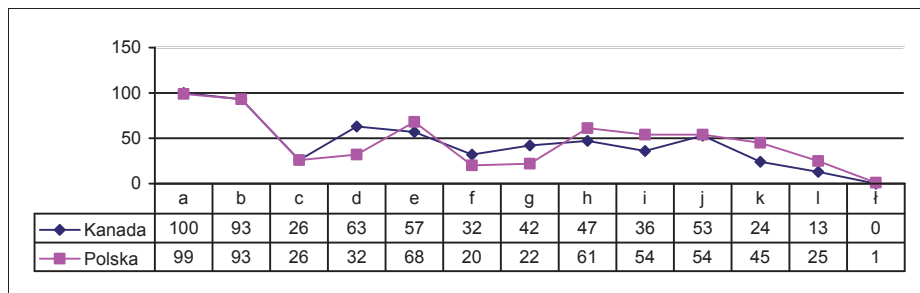
f – posiadanie pieniędzy

g – chęć sprawdzenia się

h – inne

i – nie wiem

Młodzież polska częściej niż kanadyjska preferuje rzetelną pracę oraz pracowitość i obowiązkowość. Zdecydowanie częściej ceni zaradność życiową, poczucie pewności jutra i chęć sprawdzenia się. Być może preferowane wartości wynikają z poczucia większej niepewności jutra, a tym samym – z braku w pełni stabilnej opieki socjalnej państwa, samodzielnego decydowania o swoim losie.

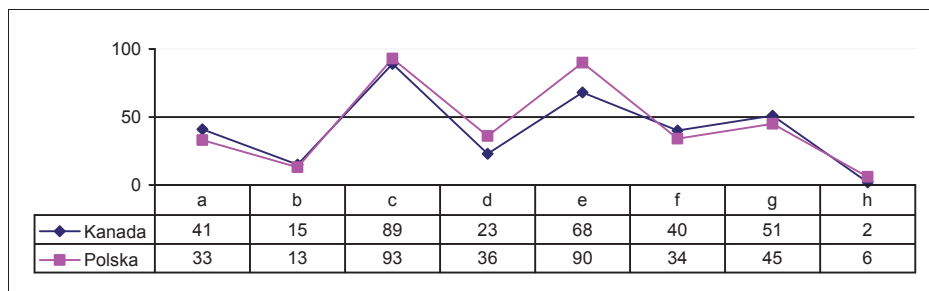

Wykres 11. Preferowane wartości związane z aspiracjami osobistymi (%)

a – szczęście w życiu rodzinnym
 b – miłość
 c – ryzyko i przygoda
 d – wesołość
 e – spokój i bezpieczeństwo
 f – porządek i systematyczność
 g – dobre układy koleżeńskie

h – przyjaźń
 i – pieniądze, dobra materialne
 j – mądrość i wiedza
 k – silny charakter
 l – wierność swoim poglądom
 ł – inne

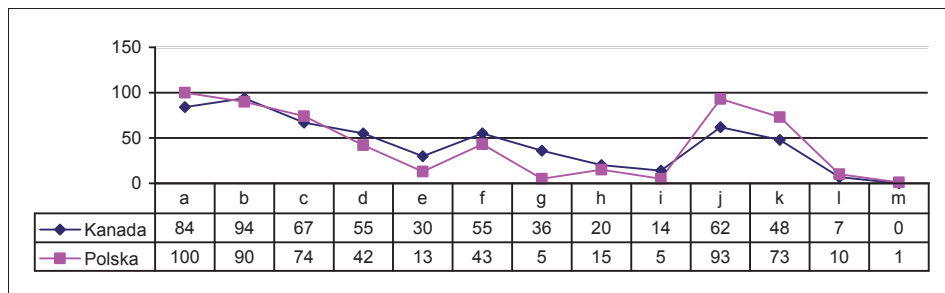
Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że na czele listy najważniejszych celów życiowych utrzymują się: szczęście w życiu rodzinnym i miłość, a co czwarty z badanych wymienia również ryzyko i przygodę. Nie dziwią te preferencje, ponieważ są to wartości uniwersalne w każdej kulturze, szczególnie dla młodych ludzi. Kanadyjczycy dwukrotnie częściej niż Polacy cenią wesołość i koleżeństwo. Z kolei młodzież polska częściej wymienia poczucie bezpieczeństwa, przyjaźń, dobra materialne i silny charakter. Prawie dwukrotnie częściej (25%) niż Kanadyjczycy jesteśmy wierni swoim poglądom.

Wykres 12. Zależności dotyczące realizacji osobistych zamierzeń (%)

a – warunki materialne rodziców lub opiekunów
 b – stanowiska jakie zajmują rodzice lub opiekunowie
 c – własne chęci
 d – szczęśliwy zbieg okoliczności
 e – wytrwałość i charakter
 f – pomoc i życzliwość innych
 g – wyniki w nauce
 h – inne czynniki

Podobnie jak młodzież kanadyjska, młodzi Polacy uważają, że realizacja osobistych zamierzeń w dużej mierze zależy od własnych chęci, wytrwałości i charakteru, trochę też od życzliwej pomocy innych ludzi i wyników w nauce, w mniejszej zaś od stanowiska jakie zajmują rodzice oraz zbiegu okoliczności. Być może, szczególnie jeśli chodzi o młodzież polską, takie poglądy są efektem publicznego piętnowania nepotyzmu, kumoterstwa i niczym nieuzasadnionej protekcji.

Wykres 13. Będę miał wpływ w przyszłości na: (%)

a – własne sprawy rodzinne

b – własne postępowanie

c – własne sprawy zawodowe

d – sprawy swojego miejsca pracy

e – sprawy środowiska

f – sprawy bliskich przyjaciół

g – sprawy współpracowników

h – sprawy kraju

i – problemy ogólnoswiatowe

j – wybór partnera życiowego

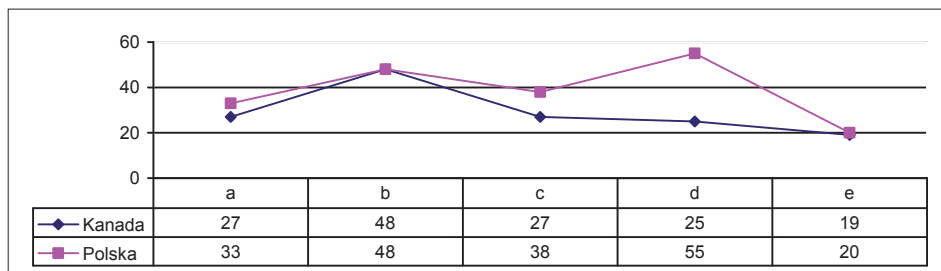
k – dalsze kształcenie

l – sprawy organizacji społecznych, politycznych, do których będziesz należał (należała)

m – inne

Młodzież polska (100%) w trochę w większym stopniu niż kanadyjska (84%) uważa, że będzie miała w przyszłości wpływ na sprawy rodzinne, wybór partnera życiowego i dalsze kształcenie, natomiast mniejszy wpływ na sprawy współpracowników, kraju, organizacji społecznych i politycznych, do których będzie należeć oraz na problemy ogólnoswiatowe.

Zbieżne poglądy badanych dominują w ocenach wpływu na własne postępowanie, sprawy zawodowe, miejsce pracy, przyjaciół.

Wykres 14. Preferowane wartości moralne (%)

a – odwaga, chęć walki z niesprawiedliwością

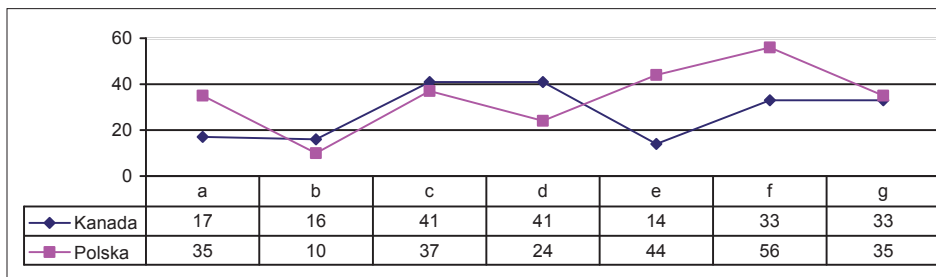
b – silny charakter

c – posiadanie własnego poglądu

d – poczucie własnej godności

e – życie według zasad religijnych

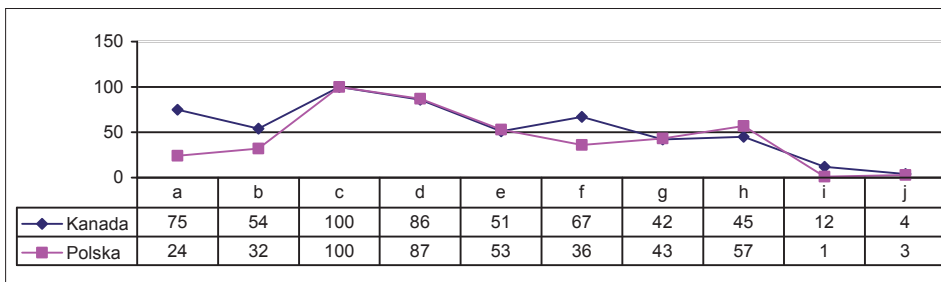
Przeszło co trzeci młody Polak, a co czwarty Kanadyjczyk wybierał takie wartości, jak odwaga i walka z niesprawiedliwością, a prawie co drugi silny charakter. Dwukrotnie częściej niż Kanadyjczycy preferujemy poczucie własnej godności. Te cechy Polacy wykształcili w procesie historycznym (zabory, okupacja hitlerowska, zniewolenie komunistyczne). Bardziej też cenimy własny pogląd i – co nie dziwi – łączy nas jednakowy pogląd na życie według zasad religijnych – ceni je co piąty respondent.

Wykres 15. Na potępienie moralne zasługuje (%)

a – wygłaszanie poglądów niezgodnych z własnymi przekonaniem
 b – mówienie nieprawdy w obronie drugiego człowieka
 c – świadome podawanie nieprawdy przez dziennikarzy w mediach
 d – samobójstwo
 e – dochodzenie do awansu kosztem innych
 f – aborcja
 g – eutanazja

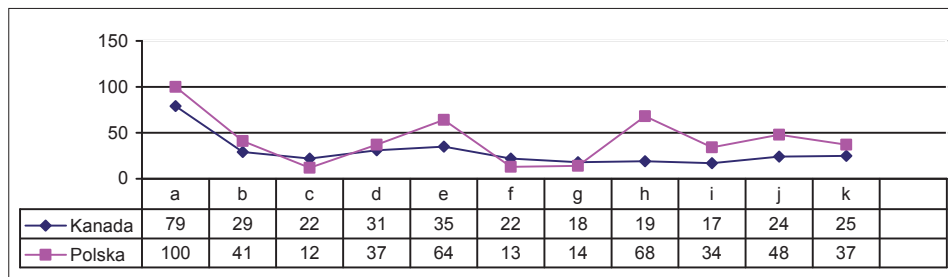
Młodzież polską i kanadyjską różnicują poglądy dotyczące działań moralnie naganych. Dwukrotnie częściej Polacy uważają, że naganny jest koniunkturalizm i aborcja, trzykrotnie częściej potępiają machiawelizm w karierze zawodowej. Wspólny pogląd dominuje w kwestiach mówienia nieprawdy o drugim człowieku, podawania nieprawdy przez dziennikarzy w mediach oraz problemu eutanazji.

Wykres 16. Wartości, za które byłbyś gotów umrzeć (%)

a – prawda
 b – godność
 c – rodzina
 d – najbliższa osoba
 e – Ojczyzna
 f – religia
 g – przyjaciele
 h – życie ludzkie
 i – mienie osobiste
 j – nie warto

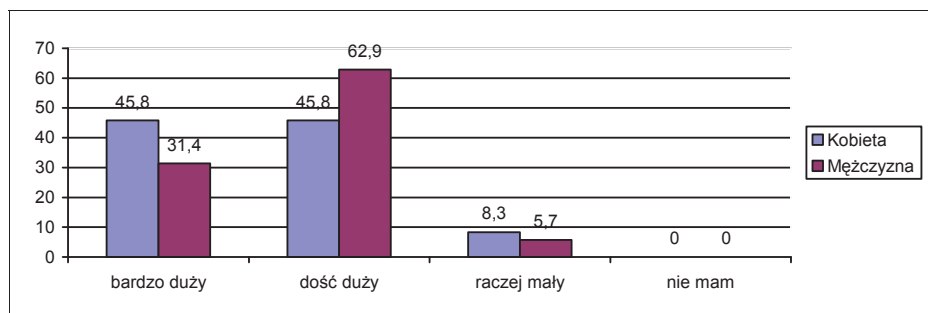
Młodzież polska, podobnie jak kanadyjska, gotowa byłaby umrzeć za rodzinę i najbliższe osoby, co drugi badany za Ojczyznę i przyjaciół, trochę więcej młodzieży ceni życie ludzkie. Prawie dwukrotnie częściej niż młodzi Polacy Kanadyjczycy poświęciliby swoje życie za religię (religia jest symbolem kultury Polonii, daje im poczucie wspólnoty i osłabia tęsknotę za krajem), a trzykrotnie częściej za prawdę. Bardziej cenią też godność i mienie osobiste.

Wykres 17. Zjawiska wywierające wpływ na nastroje społeczne (%)

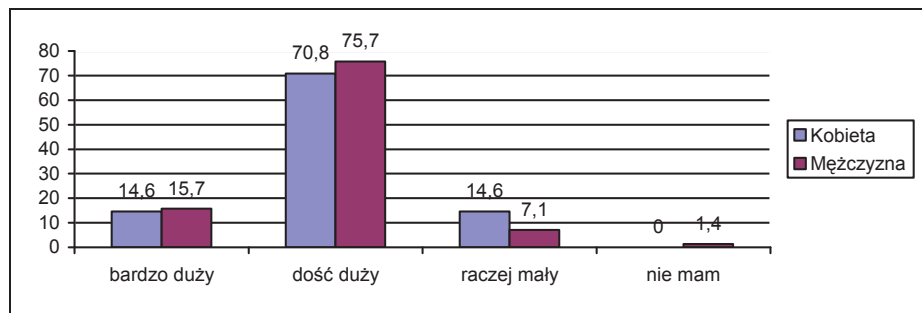
- a – bezrobocie
 b – niska emerytura i renta
 c – zanieczyszczone środowisko
 d – trudności mieszkaniowe
 e – afery polityczne
 f – tempo reform
 g – prywatyzacja
 h – niekompetencja władzy
 i – system prawny
 j – zagrożenia bezpieczeństwa obywateli
 k – naruszenie norm moralnych przez polityków

Stanowczo bardziej zróżnicowane poglądy na temat wpływu zjawisk życia społecznego na nastroje dominują w ocenach młodzieży polskiej. Zdecydowana większość zwraca uwagę na afery polityczne i niekompetencję władzy. Młodzież polska dwukrotnie częściej niż kanadyjska zwraca uwagę na system prawny i zagrożenie bezpieczeństwa. Są to zjawiska społeczno-polityczne, które często bulwersują Polaków, ponieważ są nagłaśniane przez media i poddawane publicznej ocenie. Częściej też młodzi Polacy narzekają na bezrobocie i niskie emerytury – jako główny czynnik nastrojów społecznych. Jest to efekt ograniczonego rynku pracy, „złego prawa” i niewłaściwego zarządzania finansami publicznymi. Kanadyjczycy natomiast częściej zwracają uwagę na zanieczyszczenie środowiska i tempo reform.

Wykres 18. Wpływ na własne życie (młodzież kanadyjska) (%)

Młodzież kanadyjska częściej niż polska uważa, że ma bardzo duży i dość duży wpływ na własne życie. Prawie połowa badanych dziewcząt i co trzeci chłopak stwierdzają, że mają bardzo duży wpływ na własne życie. Natomiast znacznie więcej mężczyzn (62,9%) niż kobiet (45,8%) uważa, że ten wpływ jest dość duży. Prawdopodobnie ten wyraźny optymizm mężczyzn wynika z tego, że w Polsce nadal istnieje stratyfikacja płci i kobiety zdają sobie z tego sprawę.

Wykres 19. Wpływ na własne życie (młodzież polska) (%)

Tylko co dziesiąty Polak (zarówno kobiety, jak i mężczyźni) wyjątkowo zgodnie akcentuje swoje poglądy na ten temat. Mężczyźni trochę częściej niż kobiety twierdzą, że ten wpływ jest dość duży.

Tab. 1. Cechy występujące częściej u kobiety (%)

Cecha	Występuje częściej u dorosłych		Występuje częściej u młodzieży		Występuje jednakowo		Trudno mi powiedzieć	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Uczciwość	12,5	12,5	12,5	16,7	66,7	31,3	8,3	39,6
Pracowitość	27,1	54,2	4,2	6,3	68,8	31,3	0,0	8,3
Poczucie odpowiedzialności	43,8	81,3	0,0	6,3	54,2	10,4	2,1	2,1
Odwaga	8,3	4,2	39,6	68,8	43,8	18,8	8,3	8,3
Patriotyzm	43,8	56,3	2,1	10,4	45,8	25,0	8,3	8,3
Zainteresowanie polityką	66,7	66,7	4,2	4,2	25,0	25,0	4,2	4,2
Koleżeństwo	6,3	4,2	41,7	66,7	50,0	27,1	2,1	2,1
Zakłamanie	8,3	27,1	18,8	4,2	50,0	45,8	22,9	22,9
Ofiarność	35,4	31,3	10,4	10,4	37,5	25,0	16,7	33,3
Poczucie sprawiedliwości	27,1	22,9	8,3	6,3	56,3	45,8	8,3	25,0
Samokrytycyzm	10,4	29,2	31,3	29,2	45,8	27,1	12,5	14,6
Religijność	29,2	54,2	2,1	6,3	66,7	27,1	2,1	12,5

Opracowanie własne

Tab. 2. Cechy występujące częściej u mężczyzny (%)

Cecha	Występuje częściej u dorosłych		Występuje częściej u młodzieży		Występuje jednakowo		Trudno mi powiedzieć	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Uczciwość	42,9	21,4	11,4	15,7	40,0	30,0	5,7	32,9
Pracowitość	45,7	54,3	10,0	10,0	40,0	30,0	4,3	5,7
Poczucie odpowiedzialności	40,0	87,1	7,1	1,4	50,0	10,0	2,9	1,4
Odwaga	10,0	14,3	50,0	54,3	35,7	25,7	4,3	5,7
Patriotyzm	38,6	42,9	14,3	8,9	37,1	32,9	10,0	15,7
Zainteresowanie polityką	50,0	65,7	8,6	5,7	38,6	17,1	2,9	11,4
Koleżeństwo	1,4	5,7	52,9	70,0	44,3	20,0	1,4	4,3
Zakłamanie	4,3	28,6	15,7	20,0	37,1	34,3	42,9	17,1
Ofiarność	31,4	31,4	8,6	22,9	41,4	24,3	18,6	21,4
Poczucie sprawiedliwości	17,1	27,1	15,7	5,7	48,6	30,0	18,6	37,1
Samokrytycyzm	21,4	25,7	22,9	27,1	34,3	22,9	21,4	24,3
Religijność	35,7	58,6	5,7	5,7	52,9	25,7	5,7	10,0

Opracowanie własne

Młodzież kanadyjska twierdzi, że takie cechy charakteru, jak zainteresowanie polityką, poczucie odpowiedzialności, patriotyzm i ofiarność częściej występują u dorosłych, natomiast młodzież polska wymienia takie cechy, jak odpowiedzialność, zainteresowanie polityką, patriotyzm, pracowitość i religijność.

Koleżeńskość, odwaga, samokrytycyzm to według zgodnej oceny badanych najczęściej występujące cechy charakteru młodzieży. Polacy wskazują także na ofiarność.

Cechy wspólne, występujące zarówno u dorosłych, jak i u młodzieży, w ocenie Kanadyjek to: pracowitość, uczciwość, religijność, poczucie odpowiedzialności i sprawiedliwości, zaś mężczyźni zwracają uwagę na: religijność, poczucie odpowiedzialności i sprawiedliwości. Natomiast oceny młodzieży polskiej są zgodne; wskazuje ona na takie cechy, jak: poczucie sprawiedliwości, zakłamanie, uczciwość i pracowitość, mężczyźni zaś częściej niż kobiety na patriotyzm.

Tab. 3. Przyszłe osiągnięcia kobiet w dziedzinie bytowej (%)

Zamierzenia	Nie zależy mi na tym		W ciągu 5 lat od ukończenia nauki szkolnej		5–10 lat		Prawdopodobnie nie uda mi się uzyskać w ogóle		Nie wiem	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Interesująca praca	0,0	0,0	77,1	62,5	22,9	18,8	0,0	6,3	0,0	12,5
Pełna niezależność finansowa od rodziców	0,0	2,1	54,2	50,0	37,5	39,6	2,1	2,1	6,3	6,3
Dobrobyt materialny	4,2	0,0	25,0	16,7	56,3	45,8	0,0	8,3	14,6	29,2
Własne mieszkanie	0,0	2,1	33,3	16,7	58,3	43,8	0,0	6,3	8,3	31,3
Samochód	0,0	10,4	64,6	18,8	27,1	35,4	0,0	8,3	8,3	27,1

Opracowanie własne

Tab. 4. Przyszłe osiągnięcia mężczyzn w dziedzinie bytowej (%)

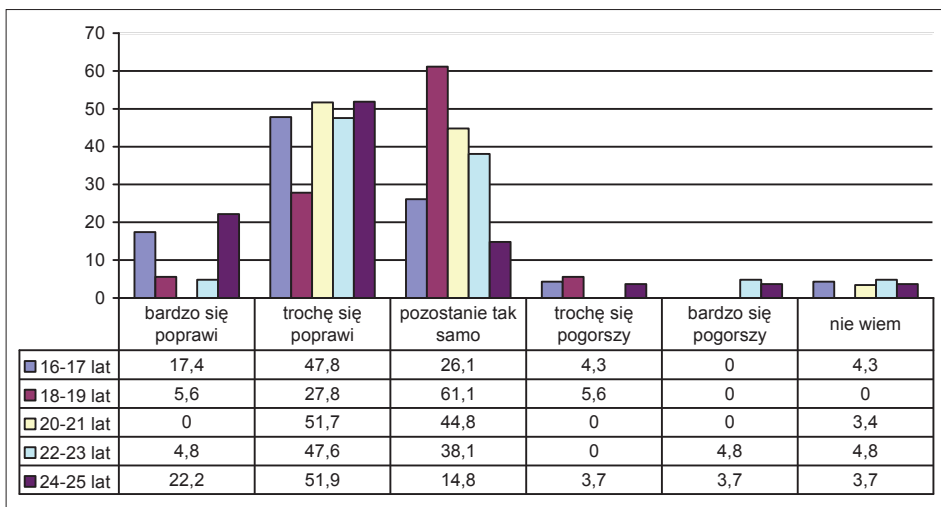
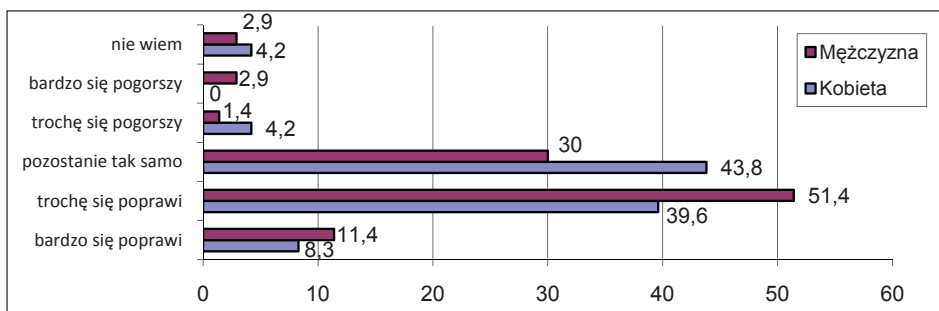
Zamierzenia	Nie zależy mi na tym		W ciągu 5 lat od ukończenia nauki szkolnej		5–10 lat		Prawdopodobnie nie uda mi się uzyskać w ogóle		Nie wiem	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Interesująca praca	0,0	0,0	77,1	72,9	24,3	18,6	4,3	0,0	0,0	8,6
Pełna niezależność finansowa od rodziców	1,4	0,0	50,0	52,9	35,7	25,7	2,9	1,4	10,0	20,0
Dobrobyt materialny	4,3	5,7	21,4	7,1	60,0	41,4	2,9	11,4	11,4	34,3
Własne mieszkanie	2,9	2,9	31,4	15,7	54,3	38,6	2,9	7,1	8,6	35,7
Samochód	1,4	4,3	60,0	41,4	28,6	24,3	1,4	1,4	8,6	28,6

Opracowanie własne

Jedną z miar aspiracji życiowych, postrzegania możliwych do osiągnięcia celów oraz określenia realnych perspektyw są wyobrażenia o własnym życiu w perspektywie przyszłości.

Większość badanych swoje nadzieje co do poprawy swojego bytu lokuje w okresie do 5 lat od ukończenia nauki szkolnej. Kanadyjczycy liczą na: interesującą pracę, samochód i pełną niezależność finansową od rodziców, a w perspektywie 10 lat – na dobrobyt materialny i własne mieszkanie.

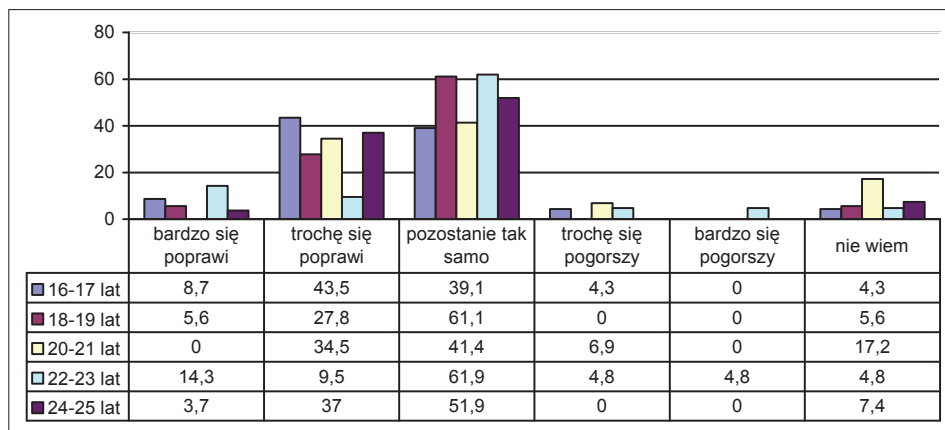
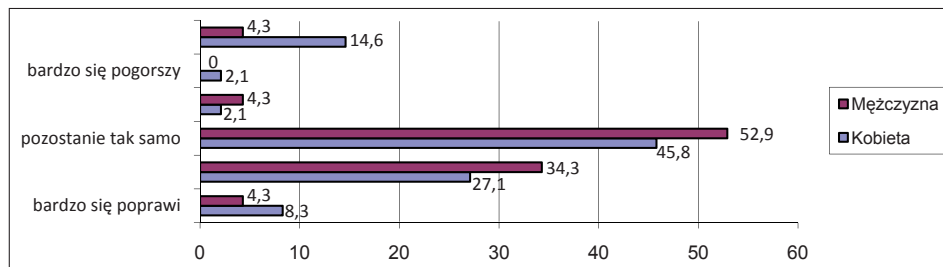
Młodzi Polacy w analogicznym okresie liczą na interesującą pracę, pełną niezależność finansową od rodziców, a mężczyźni na zakup samochodu. W dalszej perspektywie mają nadzieję na dobrobyt materialny, własne mieszkanie. Zdecydowanie więcej Polek niż Kanadyjek jest nastawionych pesymistycznie wobec szans na realizację swoich zamierzeń. Również mężczyźni częściej wyrażają opinię, że nie osiągną dobrobytu materialnego i własnego mieszkania.

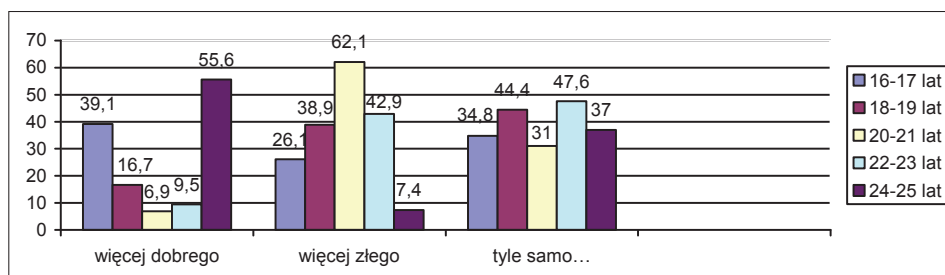
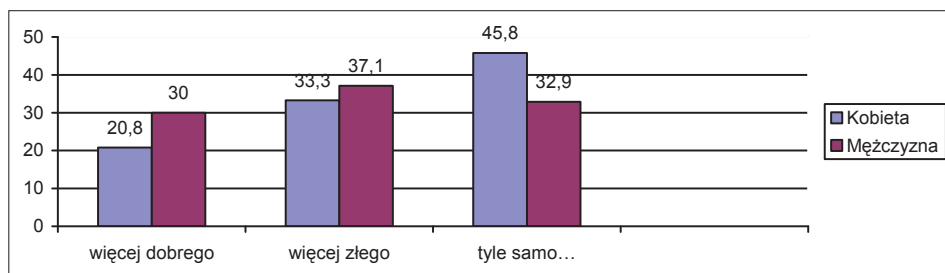
Wykres 20. Spodziewane zmiany w poziomie życia w ciągu 2 lat (Kanada) (%)

Prawie 2/3 mężczyzn i co druga kobieta optymistycznie zakładają, że ich poziom życia w ciągu następnych dwóch lat w Kanadzie się poprawi. Tylko młodzież w wieku 18–19 lat sądzi, iż nic się nie zmieni.

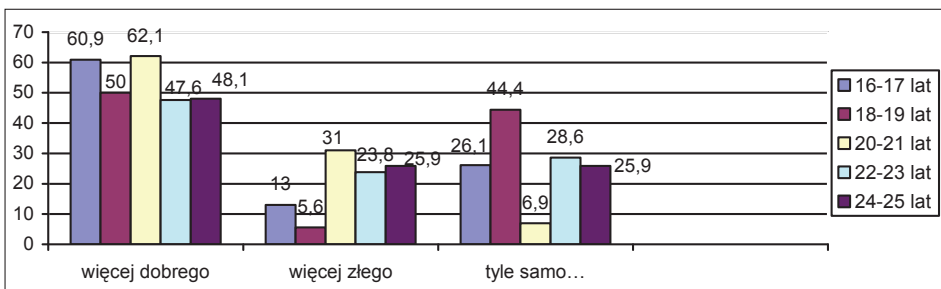
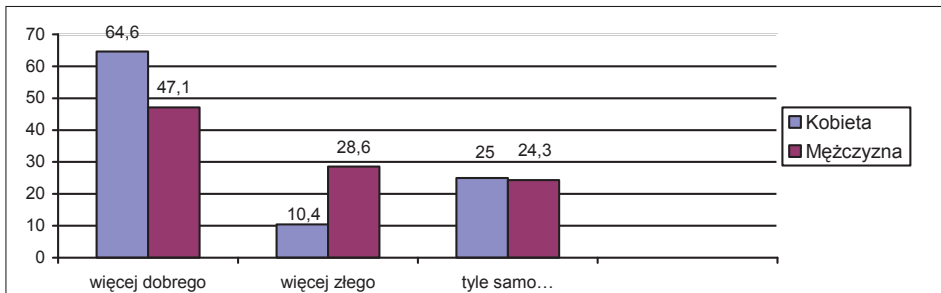
Prawie co drugi Polak uważa, że życie w kraju nie ulegnie zasadniczej zmianie, co trzeci twierdzi, że się trochę poprawi. Taki optymizm wyrażają głównie 16–17 i 24–25-latkowie, a więc osoby kończące określony poziom edukacji oraz co szósty badany w wieku 22–23 lat.

Wykres 21. Spodziewane zmiany w poziomie życia w ciągu 2 lat (Polska) (%)

Wykres 22. Oczekiwania od życia młodych Kanadyjczyków (%)

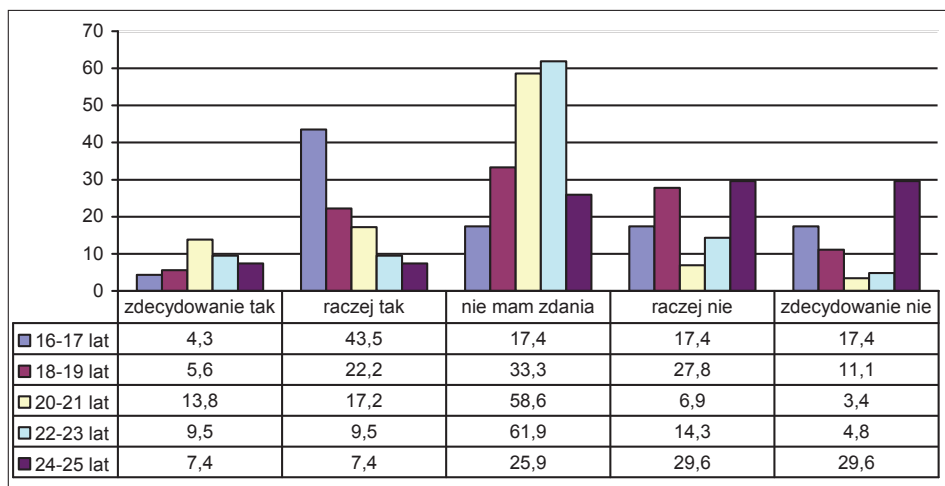
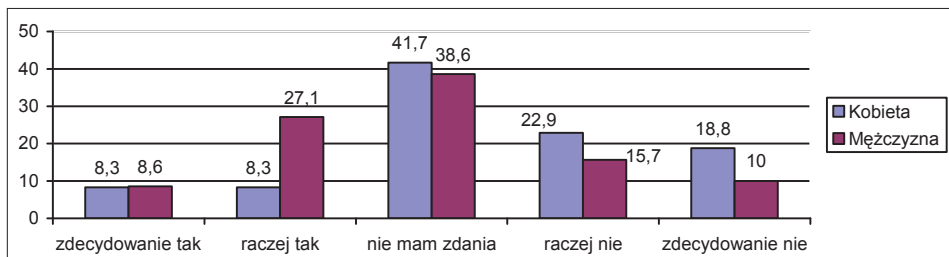

Wykres 23. Oczekiwania od życia młodych Polaków (%)

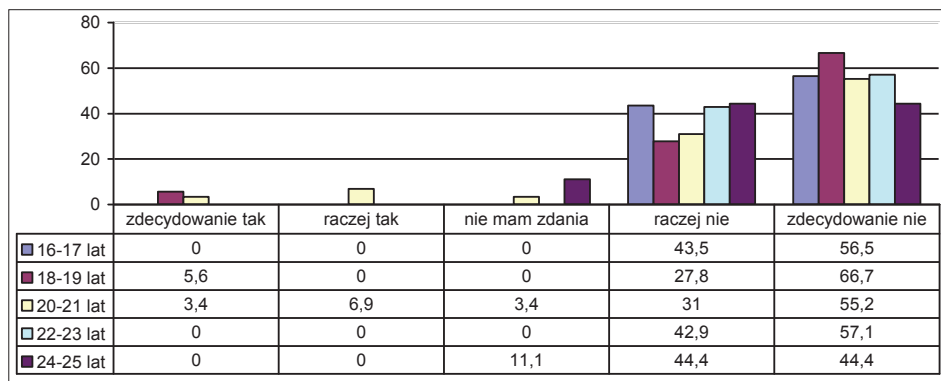
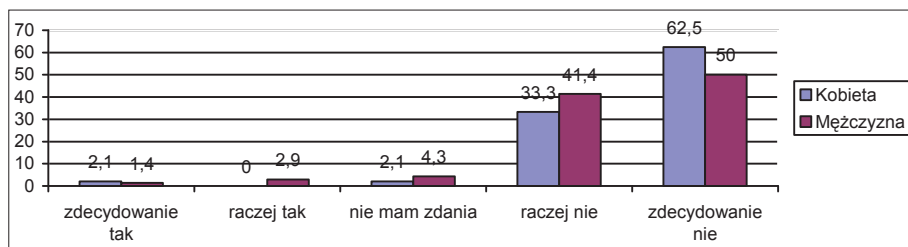
Bez mała co trzeci mężczyzna i co piąta kobieta spodziewają się od życia więcej dobrego. Częściej spodziewają się tego osoby w wieku 24–25 lat (55,6%) i 16–17-latkowie (39,1%) niż osoby w pozostałe. Niemal co drugi mężczyzna i co trzecia kobieta uważają, że należy się spodziewać tyle samo dobrego, co złego, szczególnie osoby w wieku 18–19 (44,4%) i 22–23 lat (47,6%). Pesymizm co do pozytywnych zmian w życiu przejawia głównie młodzież w wieku 20–21 lat (62,1%).

Zdecydowanie więcej kobiet (60,9%) niż mężczyzn (47,1%) spodziewa się od życia więcej dobrego. Optymistami są głównie osoby w wieku 16–17 i 20–21 lat oraz co druga z pozostałych. Niemal co trzeci mężczyzna i tylko co 10 kobieta uważają, że należy spodziewać się więcej złego; pesymiści to głównie osoby w wieku 20–21 i 24–25 lat. Co czwarty z badanych (głównie młodzież w wieku 18–19 i 22–23 lat) spodziewa się od życia tyle samego dobrego co złego.

Prawie co dziesiąty młody Kanadyjczyk, głównie w wieku 20–23 lat, posiada zdecydowanie negatywny stosunek do ludzi o odmiennych poglądach. Raczej negatywny stosunek przejawiają częściej mężczyźni (co czwarty) niż kobiety (8,3%), a zdecydowanie częściej 16–17-latkowie (43,5%) i 18–19-latkowie (22,2%). W bardziej lub mniej zdecydowany sposób 2/3 kobiet i 1/4 mężczyzn wyraża swój pozytywny stosunek wobec osób o innych przekonaniach, dotyczy to głównie młodzieży w wieku 24–25 lat. Przeszło połowa 20–23-latków nie ma na ten temat zdania.

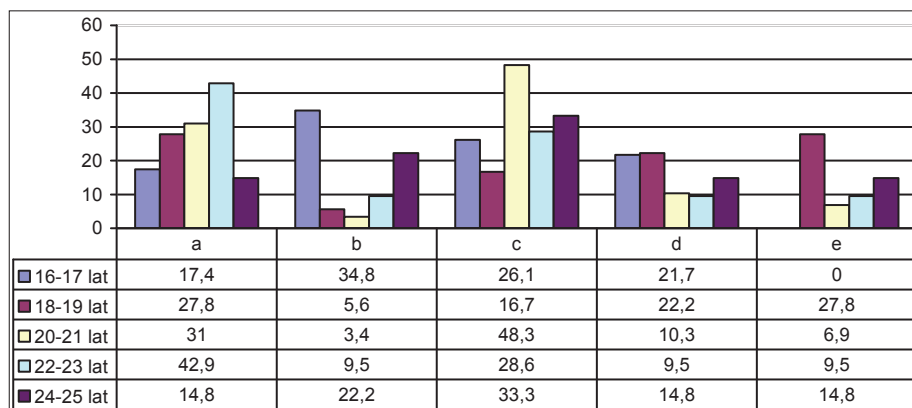
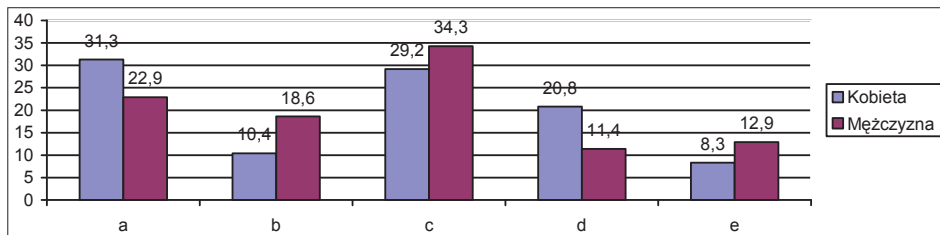

Wykres 24. Negatywny stosunek do ludzi o odmiennych poglądach i przekonaniach (Kanada) (%)

Wykres 25. Negatywny stosunek do ludzi o odmiennych poglądach i przekonaniach (Polska) (%)

Polska młodzież przejawia pozytywny stosunek do osób o odmiennych poglądach i przekonaniach. Tylko nieliczni, głównie mężczyźni (4,3%) w wieku 18–21 lat, są negatywnie nastawieni do takich ludzi. Przeszło 90% badanych, głównie kobiety, wyraża do nich swój pozytywny stosunek.

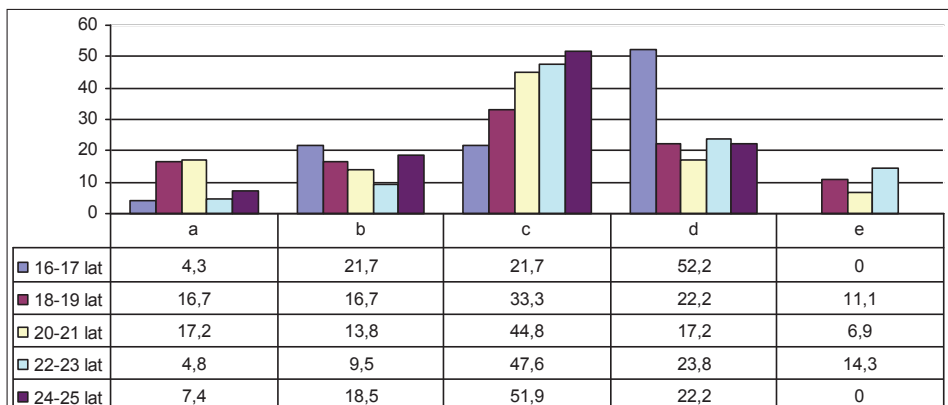
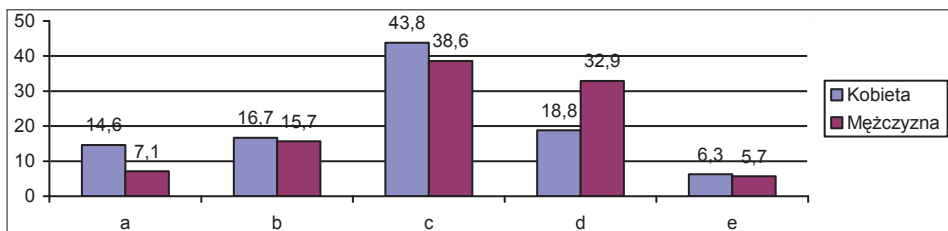
Wykres 26. Postępowanie wobec innych ludzi (Kanada) (%)

- a – jedynie życie dla innych ludzi nadaje sens życiu człowieka i dlatego powinien przeważać wzgląd na dobro innych
- b – należy przedkładać dobro innych nad własne, ale mimo to, dobra własnego nie należy bagatelizować
- c – należy umieć znaleźć wyjście pośrednie między dobrem własnym a cudzym
- d – choć jest rzeczą naturalną dbanie przede wszystkim o własny interes, należy w miarę możliwości uwzględnić cudzy interes
- e – lepsze jest konsekwentne kierowanie się dobrem własnym, niż udawanie przed sobą i innymi, że możemy postępować inaczej

Niemalże co trzecia kobieta uważa, że sens życia człowieka ujawnia się w działaniu dla innych oraz w umiejętności znajdowania kompromisu między dobrem własnym a cudzym, a co piąta widzi go w dbaniu o własny i cudzy interes.

Mężczyźni natomiast uważają, że przede wszystkim należy znaleźć wyjście pośrednie między dobrem własnym a cudzym. Tak twierdzi 1/3 badanych (co drugi badany w wieku 20–21 lat i co trzeci 16–17 i 22–25-latek). Co piąty respondent jest zdania, że życie dla innych nadaje sens egzystencji człowieka (tak twierdzi głównie co trzeci badany w wieku 18–21 lat i prawie co drugi w wieku 22–23 lat).

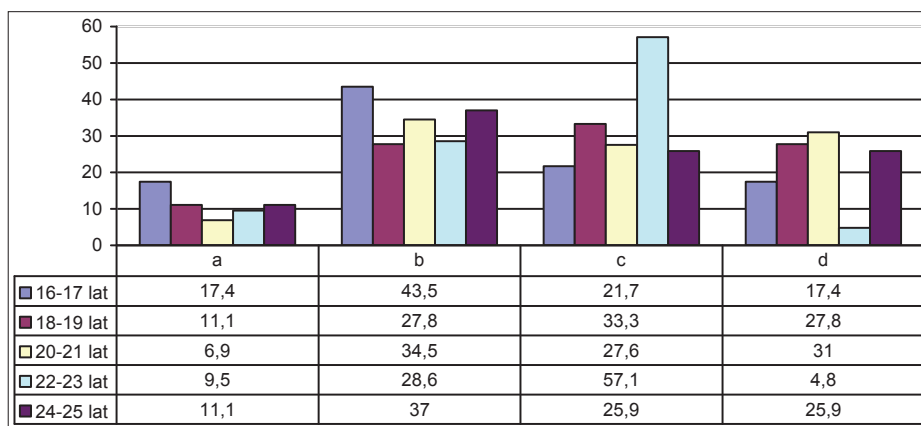
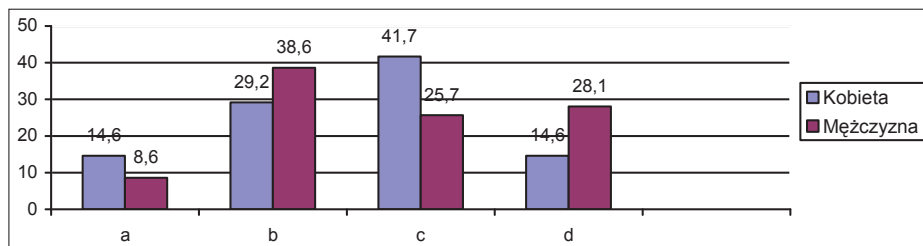
Co trzeci badany – głównie mężczyzna w wieku 18–19 lat – uważa, że lepsze jest konsekwentne kierowanie się własnym dobrem niż udawanie, że możemy postępować inaczej, natomiast co piąty 16–19-latek twierdzi, że z natury dbamy o swój interes, ale powinniśmy w swoim działaniu uwzględnić też interes cudzy.

Wykres 27. Postępowanie wobec innych ludzi (Polska) (%)

- a – jedynie życie dla innych ludzi nadaje sens życiu człowieka i dlatego powinien przeważać wzgląd na dobro innych
- b – należy przedkładać dobro innych nad własne, ale mimo to, dobra własnego nie należy bagatelizować
- c – należy umieć znaleźć wyjście pośrednie między dobrem własnym a cudzym
- d – choć jest rzeczą naturalną dbanie przede wszystkim o własny interes, należy w miarę możliwości uwzględniać cudzy interes
- e – lepsze jest konsekwentne kierowanie się dobrem własnym, niż udawanie przed sobą i innymi, że możemy postępować inaczej

Respondenci z Polski w zdecydowanej większości (82%) uważają, iż w życiu należy umieć znaleźć wyjście pośrednie między dobrem własnym a cudzym. Pogląd taki bardziej popierają kobiety (43,8%) niż mężczyźni (38,6%). Przekonanie to wzrasta wraz z wiekiem badanych. Prawie co piąty badany uważa, że należy przedkładać dobro innych nad własne, ale własnego nie należy bagatelizować (pogląd ten obniża się wraz z wiekiem badanych, wzrastając w wieku 24–25 lat). Mężczyźni częściej (32,9%) niż kobiety (18,8%) są zdania, że dbanie o własny interes jest rzeczą naturalną, ale w miarę możliwości powinniśmy zadbać i o interes cudzy. Taką postawę prezentują głównie 16–17-latkowie.

Wykres 28. Działalność społeczna (Kanada) (%)

a – troska o przyszłość społeczeństwa

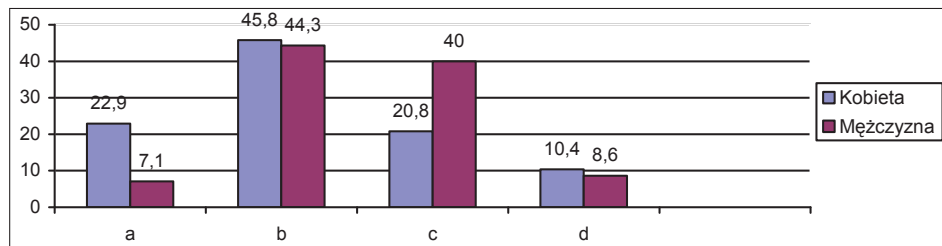
b – troska o społeczeństwo, nietracenie przy tym z oczu własnego interesu

c – dbałość o własny interes w większym stopniu niż troska o sprawy społeczne

d – przede wszystkim troska o własny interes

Przeszło co piąty Kanadyjczyk uważa, że w działalności społecznej należy się kierować przede wszystkim troską o przyszłość społeczeństwa. Trochę częściej uważają tak kobiety (14,6%) niż mężczyźni (8,6%), częściej 16–17-latkowie niż pozostałe kategorie wiekowe. Bez mała co trzecia kobieta i co drugi mężczyzna twierdzą, że należy troszczyć się o społeczeństwo, ale nie powinno się tracić z oczu własnego interesu. W taki sposób myślą trochę częściej niż pozostali 16–17, 20–21, 24–25-latkowie. Niemal co druga kobieta i co czwarty mężczyzna uważają, że należy bardziej dbać o własny interes niż o sprawy społeczne. Tak uważa co druga osoba w wieku 22–23 lat, co trzecia w wieku 18–21 lat i co czwarta powyżej 24. roku życia. Co dziesiąty respondent utrzymuje, że najważniejszy jest własny interes. Tak twierdzą głównie osoby w wieku 18–21 lat (15%).

Wykres 29. Działalność społeczna (Polska) (%)

a – troska o przyszłość społeczeństwa

b – troska o społeczeństwo, nie tracąc przy tym z oczu własnego interesu

c – dbałość o własny interes w większym stopniu niż troska o sprawę społeczną

d – przede wszystkim troska o własny interes

Co piąta kobieta i nieliczni mężczyźni (7,1%) twierdzą, że należy troszczyć się o przyszłość społeczeństwa – tak myślą głównie 16–19 i 24–25-latkowie. Jednakże zdecydowana większość młodzieży (ok. 45%) jest zdania, że należy troszczyć się o społeczeństwo i nie tracić z oczu własnego interesu. Taką opinię preferują głównie osoby w wieku 24–25 lat (59,3%) i prawie 40% osób w pozostałych kategoriach wiekowych. Dwukrotnie więcej mężczyzn (40%) niż kobiet (20,8%) twierdzi, że należy dbać o własny interes w większym stopniu niż o interes społeczny. Opinię taką wyraża głównie młodzież w wieku 16–17 i 22–23 lat. Około 10% młodzieży, głównie w wieku 18–21 lat, twierdzi, że należy w życiu kierować się własnym interesem.

Poniżej zaprezentowano listę stwierdzeń dotyczących aktywności społecznej, aspiracji, hierarchii wartości i poglądów kobiet i mężczyzn na kwestie osobiste i społeczne.

Tab. 5. Poglądy kobiet na kwestie osobiste i społeczne

Lista stwierżeń	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Ani tak, ani nie		Raczej nie		Zdecydowanie nie	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Każdy powinien dostosować swój interes indywidualny do wspólnego dobra	20,8	18,8	52,1	54,2	8,3	20,8	16,7	6,3	2,1	0,0
Chciał(a)bym brać aktywny udział w życiu społeczeństwa i przykładać się do jego dobra	20,8	18,8	45,8	50,0	25,0	18,8	4,2	12,5	4,2	0,0
Jeśli się czegoś podejmę, pracuję do upadłego, dopóki wynik mnie nie zadowoli	31,3	29,2	45,8	43,8	18,8	22,9	4,2	4,2	0,0	0,0
Chciał(a)bym być tak bogaty(a), by móc kupić sobie wszystko, czego pragnę	45,8	27,1	29,2	29,2	16,7	31,3	6,3	10,4	2,1	2,1
Lubię podejmować zadania, które są trochę ryzykowne, ale za to przynoszą korzyści	22,9	14,6	47,9	33,3	18,8	22,9	8,3	27,1	2,1	2,1
Mam w sobie dość siły i umiejętności, by sprostać zadaniom, które sobie stawiam	31,3	18,8	58,3	62,5	10,4	14,6	0,0	4,2	0,0	0,0
Na ogół rozglądam się uważnie za okazją zrobienia dobrego interesu	20,8	4,2	52,1	16,7	16,7	35,4	8,3	39,6	2,1	4,2
Lubię rywalizować i wygrywać, nawet jeśli nagrody są niewielkie	23,0	10,4	45,8	35,4	27,1	20,8	2,1	29,2	0,0	4,2
Często biorę się za coś tylko po to, żeby sobie udowodnić, że jestem do tego zdolny(a)	20,8	14,6	58,3	29,2	12,5	20,8	8,3	31,3	0,0	4,2
Jest sprawą zasadniczą, aby każdy rozumiał, jak połączyć swój interes z interesem ogólnym	16,7	20,8	60,4	54,2	12,5	20,8	10,4	4,2	0,0	0,0
To, co bardzo cenię, to ambicja i zdecydowane dążenie do celu	43,8	41,7	39,6	41,7	14,6	12,5	2,1	4,2	0,0	0,0
Jestem gotów(owa) ponieść znaczne ryzyko, aby osiągnąć to, czego chcę od życia	33,3	16,7	39,6	33,3	20,8	16,7	4,2	29,2	2,1	4,2
Dobro grupy jest ważniejsze od dobra jednostki	20,8	12,5	45,8	33,3	14,6	39,6	10,4	12,5	8,3	2,1
Lubię trudne problemy i czuję radość, kiedy uda mi się je rozwiązać	41,7	22,9	33,3	25,0	18,8	20,8	6,3	27,1	0,0	4,2
Lubię próbować wszystkiego, co może wzbogacić moje życie wewnętrzne	47,9	31,3	37,5	47,9	10,4	14,6	2,1	6,3	2,1	0,0
Rozmyślam nad sensem mojego życia	64,6	47,9	29,2	39,6	2,1	6,3	2,1	6,3	2,1	0,0

Tab. 6. Poglądy mężczyzn na kwestie osobiste i społeczne

Lista stwierdzeń	Zdecydowanie tak		Raczej tak		Ani tak, ani nie		Raczej nie		Zdecydowanie nie	
	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska	Kanada	Polska
Każdy powinien dostosować swój interes indywidualny do wspólnego dobra	25,7	14,3	54,3	51,4	8,6	27,1	10,0	5,7	1,4	1,4
Chciał(a)bym brać aktywny udział w życiu społeczeństwa i przykładać się do jego dobra	20,0	18,6	45,7	44,3	27,1	25,7	5,7	7,1	1,4	4,3
Jeśli się czegoś podejmę, pracuję do upadłego, dopóki wynik mnie nie zadowoli	22,9	20,0	48,6	61,4	20,0	12,9	5,7	5,7	2,9	0,0
Chciał(a)bym być tak bogaty(a), by móc kupić sobie wszystko, czego pragnę	37,1	31,4	37,1	21,4	17,1	31,4	7,1	12,9	1,4	2,9
Lubię podejmować zadania, które są trochę ryzykowne, ale za to przynoszą korzyści	21,4	38,6	44,3	40,0	27,1	11,4	7,1	10,0	0,0	0,0
Mam w sobie dość siły i umiejętności, by sprostać zadaniom, które sobie stawiam	25,7	38,6	57,1	41,4	11,4	17,1	4,3	2,9	1,4	0,0
Na ogół rozglądam się uważnie za okazją zrobienia dobrego interesu	25,7	24,3	45,7	27,1	21,4	28,6	4,3	17,1	2,9	2,9
Lubię rywalizować i wygrywać, nawet jeśli nagrody są niewielkie	28,6	27,1	34,3	28,6	25,7	32,9	10,0	7,1	1,4	4,3
Często biorę się za coś tylko po to, żeby sobie udowodnić, że jestem do tego zdolny(a)	20,0	18,6	37,1	28,6	22,9	22,9	14,3	30,0	5,7	0,0
Jest sprawą zasadniczą, aby każdy rozumiał, jak połączyć swój interes z interesem ogólnym	18,6	21,4	57,1	44,3	15,7	28,6	7,1	4,3	1,4	1,4
To, co bardzo cenię, to ambicja i zdecydowane dążenie do celu	40,0	44,3	35,7	38,6	12,9	12,9	10,0	4,3	1,4	0,0
Jestem gotów(owa) ponieść znaczne ryzyko, aby osiągnąć to, czego chcę od życia	30,0	25,7	47,1	32,9	7,1	28,6	14,3	11,4	1,4	1,4
Dobro grupy jest ważniejsze od dobra jednostki	25,7	8,6	44,3	27,1	14,3	50,0	11,4	11,4	4,3	2,9
Lubię trudne problemy i czuję radość, kiedy uda mi się je rozwiązać	41,4	28,6	35,7	31,4	8,6	21,4	12,9	15,7	1,4	2,9
Lubię próbować wszystkiego, co może wzbogacić moje życie wewnętrzne	38,6	25,7	41,4	45,7	11,4	24,3	8,6	4,3	0,0	0,0
Rozmyślam nad sensem mojego życia	62,9	44,3	20,0	25,7	8,6	10,0	5,7	12,9	2,9	7,1

Wnioski

Analiza statystyczna materiału empirycznego oraz interpretacja wyników doprowadziły do stwierdzenia pewnych zależności i prawidłowości badanych zjawisk, wyrażonych w postaci następujących wniosków:

1. Najważniejsze dla badanej młodzieży, bez względu na kraj, są dążenia do założenia rodziny, miłość, spokój i bezpieczeństwo oraz przyjaźń. Ważne jest posiadanie własnego mieszkania i osiągnięcie dobrobytu materialnego. Niestety, prawie połowa badanych nie wie, co zamierza robić w dziedzinie dążeń oświatowo-zawodowych.

Udane życie rodzinne i przyjaźń cenią jednakowo wszyscy badani. Praca zawodowa jest ważna, ale jako środek do zapewnienia rodzinie warunków materialnych. Liczy się satysfakcja z wykonywanej pracy i dobre stosunki panujące w niej, ale zdecydowana większość respondentów kładzie nacisk na wysokie zarobki.

2. Większość badanych preferuje pracę interesującą i dającą wiele satysfakcji, ale zapewniającą też wysokie zarobki. Wysokie zarobki dominują częściej u młodzieży polskiej niż kanadyjskiej. Ważne są również dobre stosunki z przełożonymi w pracy.

3. Najbardziej cenionymi wartościami osobistymi są: rodzina, miłość, spokój i bezpieczeństwo oraz przyjaźń. Na kolejnych pozycjach młodzież sytuje pieniądze oraz mądrość i wiedzę. Życie rodzinne to wartość najcenniejsza dla wszystkich badanych. Na drugim miejscu znalazła się miłość, wyróżniana częściej przez kobiety niż mężczyźni, one też bardziej cenią spokój i bezpieczeństwo. Pieniądze, przyjaźń, mądrość i wiedza są ważniejsze dla młodzieży polskiej niż kanadyjskiej.

Spośród wartości związanych z aspiracjami zawodowymi dominują te, które stwarzają szanse na awans i wysokie zarobki: rzetelna praca, sprawność działania oraz pracowitość i obowiązkowość. Poczucie pewności jutra budzi niepokój głównie u młodzieży polskiej, ale ona też bardziej niż młodzież kanadyjska preferuje rzetelną pracę, pracowitość i obowiązkowość oraz zaradność życiową.

Preferowane przez badanych wartości moralne to posiadanie własnego poglądu i silny charakter. Ważne dla młodzieży są wartości rodzinne, najbliżsi, a dopiero dalej godność, ojczyzna i mienie osobiste. Warto zauważyć, że życie religijne jest na ostatnim miejscu wśród badanych wartości moralnych.

4. Realizacja przyszłych zamierzeń osobistych zależy głównie od: własnych chęci, wytrwałości charakteru oraz wyników w nauce. Na pomoc i życzliwość innych częściej liczą Kanadyjczycy niż Polacy.

Badani nie odczuwają problemów związanych z wpływem na własne sprawy osobiste w przyszłości. Dotyczy to głównie: spraw rodzinnych, własnego postępowania i swojego miejsca pracy. W niewielkim stopniu mogą oni wpływać na sprawy organizacji społecznych i politycznych, sprawy kraju i problemy ogólnoswiatowe.

5. Swoje zamierzenia w dziedzinie aspiracji bytowych badani oceniają w perspektywie 5 lat od ukończenia szkoły, najdalej 5–10 lat. Większość badanych nadzieje co do poprawy swojego bytu lokuje w okresie do 5 lat od ukończenia nauki. Kanadyjczycy liczą na interesującą pracę, samochód i pełną niezależność finansową od rodziców, a w perspektywie 10 lat na dobrobyt materialny i własne mieszkanie.

Młodzi Polacy w analogicznym okresie liczą na interesującą pracę, pełną niezależność finansową od rodziców, a mężczyźni na zakup samochodu. W dalszej

perspektywie – na dobrobyt materialny, własne mieszkanie i niezależność finansową od rodziców.

Zdecydowanie więcej Polek niż Kanadyjek jest nastawionych pesymistycznie do realizacji swoich zamierzeń. Również mężczyźni częściej wyrażają opinię, że nie osiągną dobrobytu materialnego i własnego mieszkania.

6. Wszyscy badani sądzą, że we własnym życiu można oczekiwać tyle samo dobrego, co złego lub więcej dobrego. Świadczy to, pomimo poprzednich odpowiedzi, o dużym optymizmie ankietowanych.

Ocena ludzi w Polsce w tym względzie jest bardziej pesymistyczna. Połowa badanej młodzieży twierdzi, że ludzie spodziewają się od życia więcej złego. Na szczęście badani dojrzałsi wiekowo i zawodowo twierdzą, iż ludzie oczekują więcej dobrego od życia.

7. Respondenci, ceniąc własne poglądy, niestety nie są tolerancyjni wobec cudzego, odmiennego zdania. Tylko 1/3 badanych zdecydowanie jest tolerancyjna – dotyczy to ludzi młodych. Najbardziej potępiane moralnie jest dochodzenie do awansu kosztem innych. Natomiast takie działania, jak aborcja, samobójstwo i mówienie nieprawdy w obronie innego człowieka są potępiane zaledwie przez co trzeciego badanego. Ankietowana młodzież prawie jednomyślnie uważa, że należy w swoim postępowaniu umieć znaleźć wyjście pośrednie między dobrem własnym a cudzym, ale blisko połowa badanych przedkłada dobro innych nad dobro własne.

8. Działalność społeczna postrzegana jest niestety w kategoriach własnego interesu. Wszyscy troszczą się o własny byt, a szczególnie obawiają się bezrobocia, niskiej emerytury i renty oraz trudności mieszkaniowych. Jednak badani przejawiają znaczny optymizm, twierdząc, że ich życie w perspektywie dwóch lat nie pogorszy się, a nawet ulegnie poprawie.

Powyższe wnioski w zasadzie pokrywają się z założonymi hipotezami. Respondenci przejawiają podobne aspiracje, ale ich poziom i natężenie są zależne od płci badanych oraz kraju – jego rozwoju gospodarczo-społecznego. Wydaje się, że jest to efekt globalizacji i ujednolicenia wzorców. Zarówno badane aspiracje młodzieży, jak też uznawane wartości i ich hierarchia niewiele odbiegają od wyników badań prowadzonych w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Nadal najbardziej cenionymi wartościami są: rodzina, miłość i przyjaźń. Na dalszych miejscach sytuowane są wartości materialne i, niestety, moralne. Umacnia się w hierarchii celów życiowych rola pracy zawodowej i wykształcenia. Praca zawodowa ma jednak znaczenie jako środek do zapewnienia rodzinie dobrych warunków bytowych. Niepokojącym zjawiskiem jest obawa o własny byt, szczególnie strach przed bezrobociem i niskimi emeryturami w przypadku młodzieży polskiej. Badani wykazują niewielkie zainteresowanie polityką i sytuacją międzynarodową.

Zdaję sobie sprawę z pewnej fragmentaryczności dokonanych analiz empirycznych wobec tak skomplikowanych zjawisk, jak aspiracje życiowe młodzieży. Mam jednak nadzieję, że poczynione uwagi i wyniki badań będą przyczynkiem do głębszej analizy badanego problemu.

Life aspirations of Polish and Canadian-Polish youth at the beginning of the 21st century

Abstract

At the beginning of the 21st century, on the background of broad civilization transformations, the problem of life aspirations has special meaning. A contemporary man can not use the complete patterns of life aspirations which have been worked out in the past. In the time of developed cultures, characteristic of the present societies, it is necessary to set a new qualification of the hierarchy of the most important life matters. These choices involve both existential values, attitudes towards the political, economic and social reality, and some opinions, ideas, as well as activities generating them.

Learning the mechanisms of shaping aspirations makes it easier to understand many social and individual behaviours. It also enables explaining and understanding the picture of aspirations – of both individuals and groups. It helps to foresee people's desires and behaviour.

Life aspirations, and their shape are first of all the resultant product of developmental conditions and the possibilities offered by the environment. The detailed investigation of life aspirations of the young generation is important, especially in view of the democratic transformations in Poland. In this changing socio-economic situation, today's youth face one of the most important moments in their lives: they have to make a decision concerning their further life, further education, career, personal life, and their participation in socio-political life.

The problem of life aspirations in the context of planning the future by young people is particularly important because it determines the development of every society in all fields of its functioning.

Canada is considered to be one of the countries which are well developed economically, are well formed, and have a stable political system. The aspirations of youth in that country may turn out to be the future Polish youth's aspirations, too.